

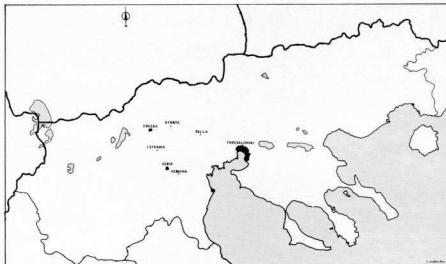
Η ΙΑΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΛΛΑ

Μία μικρή πόλη της Ἀρχαίας Μακεδονίας με τὸ ὄνομα Πέλλα εἶχε τὴν τύχη νὰ γίνει ἡ πρωτεύουσα τῶν Μακεδόνων γύρω στὰ 400 π.Χ., ὅταν ὁ βασιλιάς Ἀρχέλαος, γιὸς τοῦ Περδίκκα Β', ἀποφάσισε νὰ μεταφέρει τὴν πρωτεύουσά του ἀπὸ τὴς μεσόγειες Αἰγές στὴν παραλιακὴ τότε Πέλλα (εἰκ. 1).

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀρχελάου ἦταν μιά μακρὰ περίοδος εἰρήνης, κατάσταση ὃχι συνηθισμένη στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Τὸ γεγονός αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπιδοθεῖ σὲ μεγάλα ἔργα, οἰκοδομικά, ὀργανωτικά καὶ πολιτιστικά. Κατὰ τὸν Θουκυδίδη (II, 100), τὴ μόνη μας πηγὴ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἀρχελάου, ὁ βασιλιάς αὐτὸς ἔκανε τόσα ἔργα στὴ χώρα του, ὅσα ὅλοι μαζί οἱ προκάτοχοί του. Τείχισε πόλεις, διάνοιξε δρόμους καὶ φρόντισε γιὰ τὸ στρατὸ καὶ τὸ ναυτικὸ. Στὴ νέα του πρωτεύουσα ἐκτίσθη ἀνάκτορα γιὰ τὴ διακόσμηση τῶν ὁποίων πληρῶσε στὸν ἐπιφανῆ ζωγράφο τῆς ἐποχῆς τοῦ Ζεύξη τὸ μυθικὸ ποσὸ τῶν 400 μνῶν.

Τὴν πόλη αὐτὴ πού ἔκανε πρωτεύουσά του ὁ Ἀρχέλαος καὶ ὅπου ἐζήσαν ὅλοι οἱ διάδοχοί του ὡς καὶ τὸν τελευταῖο βασιλιὰ Περσέα, ἄρχισε νὰ φέρνει στὸ φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τὰ τελευταῖα 25 χρόνια (εἰκ. 2).

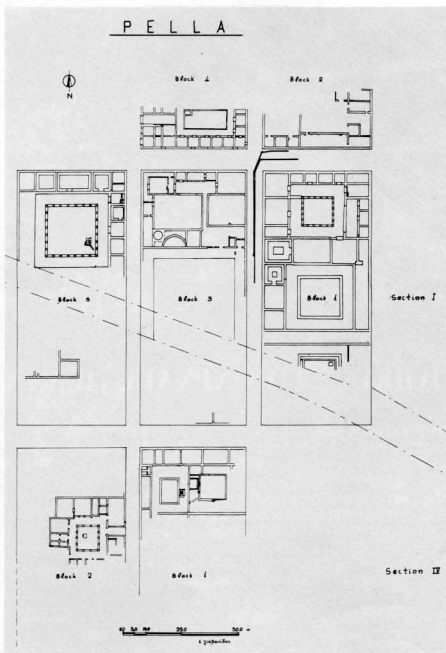
Μαρία Σιγανίδου
Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων

Το ρυμοτομικό σύστημα που εφαρμόστηκε στην Πέλλα ήταν το ιπποδάμειο, σύμφωνα με το οποίο οι πόλεις κτίζονται σε κανονικά χαραγμένα, ορθογώνια κατά κανόνα, οικοδομικά τετράγωνα, τα οποία διαχωρίζονται με ευθύγραμμες οδούς (εικ. 2). Το σύστημα αυτό που κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα είχε επικρατήσει στη χάραξη των νέων πόλεων, προφανώς θα είχε εφαρμοσθεί στην Πέλλα ήδη από την πρώτη περίοδο. Για τη μεγάλη όμως ανάπτυξη της Πέλλας έχουμε μαρτυρίες από τους αρχαίους συγγραφείς μόνο για τα χρόνια του Φιλίππου Β', στα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ. Κατά τον Δημοσθένη (Περί του στεφάνου, 247) η Πέλλα ήταν πριν από τον Φίλιππο μικρό και άδοξο χωριό, ενώ ο Στράβων λέει (VII 330, άπ. 20) ότι «ηγήθησε την πόλιν εκ μικράς Φιλίππος τραπεΐς εν αὐτῇ».

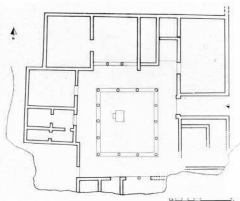
Με τίς μαρτυρίες των αρχαίων συμφωνούν και τα ανασκαφικά δεδομένα. 'Από την περίοδο του 'Αρχελάου είχαμε τόν περασμένο χρόνο ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον εύρημα. 'Αποκαλύφθηκε τμήμα του νεκροταφείου της περιόδου του 'Αρχελάου πλησιέστατα στον κυρίως αρχαιολογικό χώρο, γεγονός που αποδεικνύει ότι τα όρια της πόλης ήταν πολύ μικρότερα, στην πρώτη της φάση, από ότι στην τελική.

'Ηδη τον 4ο αϊ. το νεκροταφείο καταργείται, επιχωματώνεται και στη θέση του χαράσσονται νέοι δρόμοι και κτίζονται σπίτια. Το νεκροταφείο μεταφέρεται 700 μ. ανατολικότερα, η πυκνότητα δε των τάφων του νεκροταφείου αυτού, που σχεδόν στο σύνολό τους ανήκουν στους χρόνους του Φιλίππου Β', δείχνει τη μεγάλη πληθυσμιακή ανάπτυξη της πόλης. Τα σπίτια του αρχαιολογικού χώρου με τα αναστηλωμένα περιστώλια ανήκουν στη μετά το Φίλιππο γενιά. Δεύτερη μεγάλη επέκταση της πόλης, αυτή τη φορά γνωστή όχι από γραπτές πηγές αλλά από ανασκαφικά δεδομένα, παρατηρείται στα χρόνια του Φιλίππου Ε' (221-178 π.Χ.), ο οποίος κατά τη μακρά βασιλεία του δημιούργησε οικοδομικό έργο μεγάλο, γνωστό όμως μόνο εκτός της πρωτεύουσάς του. Παράλληλα με τα τεράστια δημόσια κτίρια που αποκαλύφθηκαν στην ακρόπολη και τα καταστήματα με τη μεγάλη εμπορική κίνηση, ήλθαν στο φως άρκετα ιδιαι-

1. Γεωγραφική θέση της Πέλλας.

2. Τα σπίτια της Πέλλας, χώρος της ανασκαφής, όπου φαίνεται καθαρά το ιπποδάμειο πολεοδομικό σύστημα

3. Το σπίτι με τὰ έγχρωμα κονιάματα. Τυπικό, σέ μορφή, σπίτι της Πέλλας: Τετράγωνο με αύλη στο κέντρο όπου έξωχωρίζεται ο βωμός (σχεδίο και φωτογραφία).

κά σπίτια αυτής της περιόδου.

Ποιάς όμως ήταν ο κεντρικός πυρήνας της πόλης αυτής δεν έχει ακόμη διαπιστωθεί. Λογικά θα πρέπει να τοποθετηθεί στη μεταξύ του αρχαιολογικού χώρου και της ακρόπολης μεσημβρινή πλαγιά. Το χώρο αυτό καταλάμβανε η πόλη όταν στά 168 π.Χ., μετά την ήττα του τελευταίου βασιλιά των Μεκεδόνων Περόσα στην Πύδνα, ο νικητής Ρωμαίος στρατηγός Αίμιλιος Πάυλος στρατοπέδευσε κοντά στην Πέλλα (Livius, XLIV, 46.4-11).

Τά όρια της πόλης σύμφωνα με τὰ άνασκαφικά δεδομένα, από Α προς Δ έφθαναν τὰ 1.000 μ., τὰ δέ από Β προς Ν, καθ' ύπολογισμό, τὰ 2.000 μ. περίπου. Έτσι η πόλη καταλάμβανε μιά έκταση δύο χιλιάδων στρεμμάτων. Από τó χώρο αυτό μς είναι περίπου γνωστή μιά έκταση γύρω στά 100 στρέμματα περί τόν αρχαιολογικό χώρο, όπου διαπιστώνεται η ύπαρξη κανονικών οικοδομικών τετραγώνων, σταθερού πλάτους 47 περίπου μέτρων και μήκους από 100 έως 130 μ. Μέσα στά τετράγωνα αυτά ήταν έντεταγμένα τά σπίτια.

Ίδιωτική κατοικία

Οί χώροι πού άνασκάφηκαν ως σήμερα στην Πέλλα άνήκουν στό μεγαλύτερο μέρος τους σε οικιστικές περιοχές. Παράλληλα με τó ένδιαφέρον πού έχει έκδηλωθει τά τελευταία χρόνια από τούς αρχαιολόγους για τή μελέτη της αρχαίας κατοικίας ή άποκάλυψη τών σπιτιών στις άνασκαφές της Πέλλας προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία.

Ή ίδιωτική κατοικία στην Πέλλα άκολουθεί την τυπική διάρθρωση τών αρχαίων σπιτιών πού τά πιό πρώιμα

δείγματα βλέπουμε στά μινωικά ανάκτορα. Πυρήνας της κατοικίας είναι ή κεντρική αύλη, γύρω από τήν οποία αναπτύσσεται τó σπίτι. Τó ελληνικό σπίτι είναι κατ' έξοχή έσωστρεφές. Όλη ή πολυτέλεια έξαντλείται στό έσωτερικό του σπιτιού ενώ τó έξωτερικό του είναι άπλό και άκόσμητο με μικρά ανοίγματα για τó φωτισμό, και έτσι δεν έξωχωρίζουν έξωτερικά τὰ σπίτια τών πλουσίων από τὰ σπίτια τών άπλών άστών. Τά σπίτια φωτίζονται και άερίζονται από τήν αύλη, ή οποία άποτελούσε τó κέντρο της ζωής της οικογένειας. Μέσα στην αύλη ύπήρχε και ο βωμός όπου ή οικογένεια τελούσε τήν οικιακή λατρεία. Οί γνώσεις μας ως προς τή διάρθρωση της κατοικίας και τή χρήση τών έπιπέδους χώρων βασίζονται κυρίως στις μεγάλες άνασκαφές πού έγιναν στό παρελθόν στη Δέλο, στην Πρίηνη και άργότερα στην Όλυμπο, τὰ πορίσματα τών οποίων δημοσιεύτηκαν σε πολύτομα έργα. Οί άνασκαφές αυτές έχουν άποκαλύψει όλόκληρες συνοικίες, σε όλες δέ τές κατοικίες βλέπουμε να εφαρμόζεται ή γενική άρχή του άνοικτού έσωτερικού πυρήνα.

Παράλληλα προς τὰ άνασκαφικά πορίσματα οι φιλολογικές μαρτυρίες έρμηνεύουν τή χρήση τών χώρων και παρέχουν στοιχεία για τή ζωή της οικογένειας μέσα στό σπίτι. Παρά τὰ στοιχεία όμως αυτά οι γνώσεις μας είναι ακόμη έλλειψεις, γιατί και οι μαρτυρίες τών αρχαίων σχετικά με τήν ιδιωτική τους ζωή είναι άποσπασματικές και τó δομικό υλικό τών κατοικιών έλάχιστα άνθηκτικό. Τά περισσότερα από 2000 χρόνια πού πέρασαν από τήν περίοδο αυτή δεν άφησαν λείψανα εύγλωττα, για να μς δώσουν μιά ολοκληρωμένη εικόνα

σπιτιού. Στην καταστροφή τών σπιτιών παράλληλα με τó χρόνο βοήθησε και τó ίδιο τó υλικό της κατασκευής τους. Λίγες είναι οι περιπτώσεις κατά τές οποίες τά σπίτια κτιζόνταν άποκλειστικά με πέτρες. Όταν βρισκονται σε άπόμακρα σημεία ώάζονται σε κάποιο ύψος. Τó συνηθισμένο υλικό δομής τών αρχαίων σπιτιών ήταν ή άμμη πλίνθος και μόνο τά θεμέλια και μικρό ύψος της άνοδομής κατασκευάζονταν από πέτρα. Έτσι στις περισσότερες περιπτώσεις, ό,τι άπομένει από ένα σπίτι είναι τó περίγραμμά του και όχι, πάντοτε, τά δάπεδα.

Άλλά και οι γραπτές μαρτυρίες από τήν κλασική αρχαιότητα για τήν κατοικία και τήν οικογενειακή ζωή είναι λίγες. Οί συγγραφείς μόνο περιστασιακά αναφέρονται στην ιδιωτική τους ζωή. Μέσα στους στίχους του Άριστοφάνη και τών τραγικών, αλλά και στους λόγους τών ρητόρων και τούς διαλόγους του Πλάτωνα, διακρίνουμε γεγονότα της καθημερινής ζωής πού συμβαίνουν μέσα στό σπίτι. Μόνο ο Άριστοτέλης και ο Ξενοφών δίνουν σύντομες πληροφορίες για τó ίδιο τó σπίτι. Ό μόνος συγγραφέας πού αναφέρει τὰ διεξοδικά τόσο στον τρόπο και τὰ υλικά κατασκευής όσο και στη διάρθρωση τού σπιτιού είναι ο Ρωμαίος αρχιτέκτονας Βιτρούβιος πού έζησε στό χρόνο του Αυγούστου και έγραψε πραγματεια «Περί αρχιτεκτονικής». Ό Βιτρούβιος όμως μιλά για τó ιταλικό σπίτι πού είναι διαφορετικό από τó ελληνικό, ενώ ή μακρά περιγραφή του για τó ελληνικό σπίτι συμπίπτει με τὰ σχήματα τών σπιτιών πού έχουν άποκαλυφθεί ως σήμερα στον έλλαδικό χώρο. Ή Πομπηία και τó Έρκολάνο στην Ίταλία είναι οι χώ-

4. Διακόσμηση διαδρόμου με πολύχρωμα κρινάματα. Η διάταξη τους είναι, από κάτω προς τα πάνω: α) λευκό κυμάτιο, β) τοιχοβάτης που μιμείται το μάρμαρο, γ) πλατιά μαύρη ταινία, δ) λευκή ζώνη, ε) έγχρωμοι πλίνθοι με περιαινία, στ) στενή πολύχρωμη ζώνη που μιμείται πολύχρωμους καταληπτήρες, ζ) έξοχο λευκό γείσο.

5. Διακόσμηση τοιχού δωματίου με πολύχρωμα πλαστικά κρινάματα. Η επιφάνεια χωρίζεται σε δύο αρχιτεκτονικά σύνολα ίσου ύψους. Το κάτω μέρος έχει χαρακτήρα καθαρά δομικό, ενώ το επάνω μιμείται δεύτερο όροφο με ανοιχτή πεσσοστομία στον γαλάζιο ούρανο.

6. Χάλκινο εξάρτημα από το πλάγιο μέρος μιας κλίνης συμφοισίαι, όπου άκουμπορο το μάδρα. Είναι διακοσμημένο στο κάτω άκρο με μία προτομή Διονύσου, ενώ το επάνω άκρο του στολίζει μία κεφαλή όνου.

ροι που δίνουν τα περισσότερα στοιχεία, τόσο για τη διάρθρωση και την κατασκευή των σπιτιών όσο και για την ιδιαιτική ζωή των κατοίκων. Παρόλο ότι ανήκουν σε μεταγενέστερη εποχή και ο τύπος των σπιτιών είναι διαφορετικός από τον τύπο του ελληνικού σπιτιού, τα διασωθέντα στοιχεία ιδιαιτικού βίου είναι τόσο πολλά, ώστε οι αρχαίες πόλεις θεωρούνται οι πιο πλούσιες πηγές πληροφοριών για την κατοικία και τη ζωή των αρχαίων.

Το σπίτι

Τα σπίτια της Πέλλας μολονότι δεν μας δίνουν πολλά νέα στοιχεία για τη μορφή και τη διακόσμηση των σπιτιών της αρχαιότητας καλύπτουν, όμως, το χρονικό κενό ανάμεσα στα σπίτια της Όλυμπος του 4ου π.Χ. αιώνα και στα ύστεροελληνιστικά σπίτια της Πριήνης και της Δήλου. Έπίσης οι άνασκαφές της Πέλλας δίνουν μια εικόνα διάρθρωσης της πόλης και της κοινωνικής ζωής των κατοίκων, που μας είναι τελείως άγνωστη για την αρχαία Μακεδονία.

Τα σπίτια που αποκαλύφθηκαν στην Πέλλα είναι μεγάλα και πλούσια, δεν είναι όμως παλάτια. Άνήκουν αναμφίβολα στην ανώτερη τάξη που στην πρωτεύουσα του κράτους ήταν πολυάριθμη. Από μια μαρτυρία του ιστορικού Λίβιου (ΧΛ 7,8) μαθαίνουμε ότι τα παιδιά του βασιλιά Φιλίππου Ε', ο Περόσας και ο Δημήτριος, δεν

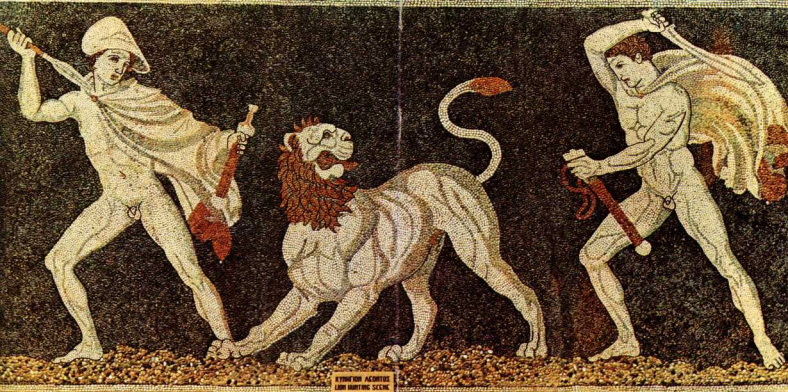
ζούσαν στα ανάκτορα, αλλά ο καθένας σε δικό του σπίτι. Τα σπίτια των βασιλοπαίδων θα πρέπει να ήταν σαν τα αποκαλυφθέντα σπίτια της Πέλλας.

Τά κανονικά οικοδομικά τετράγωνα της Πέλλας έδωσαν και στο σπίτι μορφή κανονική (εικ. 3). Ο χώρος που καταλάμβανε το σπίτι ήταν κατά κανόνα τετράγωνος, ή δε αλλη βρισκόταν στο κέντρο του σπιτιού. Η διάταξη του σπιτιού ήταν παρατακτική. Όλα σχεδόν τα δωμάτια είχαν έξοδο προς την αυλή και μόνο τα γωνιακά επικοινωνούσαν με την αυλή με προθάλαμο. Η προστάδα λείπει από τα σπίτια της Πέλλας, καθώς και οι μικρές ενότητες χώρων, όπως η ενότητα του οίκου στα σπίτια της Όλυμπος και η ενότητα του άνδρώνα στη Δήλο. Τό έμβραδόν των σπιτιών υπάρχουν περιπτώσεις που ξεπερνούν τα 2.000 μ². Υπάρχουν επίσης σπίτια με 1.500 μ², και σπίτια με 1.000 μ². Στα μεγάλα σπίτια το πλάτος του σπιτιού συνέπιπτε με τό πλάτος του οικοδομικού τετραγώνου. Στα μικρότερα, μέρος του πλάτους του τετραγώνου καταλάμβαναν καταστήματα. Οι αούδες των σπιτιών ήταν περισσότερες και είχαν άλλοτε ιωνικές ή δωρικές κολόνες και άλλοτε πεσσούς. Τό έμβραδόν των αούδων κυμαινόταν από 100 έως 500 μ². Πλατιές στοές περιέβαλλαν την αυλή, άλλοτε και στις τέσσερις πλευρές, άλλοτε μόνο στις τρεις, ανατολική, βόρεια, δυτική. Σε πολλά από τα μεγάλα σπίτια διασώζονται λιθίνα σκαλοπάτια που οδηγούσαν στο δεύτερο όροφο. Αρχιτεκτονικά λείψανα δεύτερου όρφου, κυρίως κίονες και ήμικίονες, βρέθηκαν επίσης μέσα στις αούδες των σπιτιών.

Άς κάνουμε όμως μια πιο λεπτομερή περιγραφή ενός από τα μέτρια σε διαστάσεις και τυπικά σε μορφή σπίτια, τό σπίτι με τα έγχρωμα κρινάματα (εικ. 3-5). Τό έμβραδόν του σπιτιού αυτού φθάνει τα 1.000 μ². Η είσοδος του βρίσκειται, όπως στις πιο πολλές περιπτώσεις, στην ανατολική πλευ-

7. Τραπεζί άπό οχιστόλιθο άποκαταστημένο κατά τό ήμισυ. Είναι διακοσμημένο με έγχρωμες γυράντες και μαιάνδρους γεμισμένους με λευκή ύδαλιμαζα.

Β. Ψηφιδωτό δάπεδο της Πέλλας.

ρά του σπιτιού. Ἡ ἐξώπορτα δὲν βρισκόταν στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τὸν ἐξωτερικὸ τοῖχο, ἀλλὰ τοὐλάχιστον δύο μέτρα πρὸ μέσα, ὥστε νὰ δημιουργεῖται μικρὸς χώρος, τὸ πρόθυρο, πού προστάτευε τοὺς κατοικοὺς ἀπὸ τὴ βροχὴ. Μακρὺς διάδρομος, πλάτους 3μ. ἔφερε κατ' εὐθείαν στὴ στοά. Ὁ διάδρομος ἦταν πλούσια διακοσμημένος μὲ πολυχρῶμα κονιάματα, τοποθετημένα ἀρχιτεκτονικὰ μὲ πλαστικὴ ἀπόδοση. Τὰ κομμάτια τῶν κονιαμάτων πού περισυλλέγησαν ἀπὸ τὸ χώρο αὐτό, ὕστερα ἀπὸ τὴ μεθοδικὴ καὶ προσεκτικὴ ἐπεξεργασία τους ἀπὸ τοὺς δέξιους συντηρητὲς τοῦ Μουσείου Πέλλας, ἔδωσαν τὴν ἐξῆς εἰκόνα: πᾶν σὲ λευκὸ κυμάτιο, ὕψους 0,10 μ., πατᾶι τοιχοβάτης σὲ μίσηση πλακῶν μαρμάρου. Ἀκολουθεῖ πλατὶα μαῦρη ταῖνια, στενὴ λευκὴ ζώνη μὲ ἐγχαραξίς γιὰ τὴ δὴλωση τῶν ἰσοδομῶν πλακῶν καὶ στὴ συνέχεια ἴση σειρά ἐγχρωμῶν πλίνθων μὲ περιταῖνια, σὲ χρώματα κίτρινο, πράσινο, κόκκινο. Ἡ διακόσμηση τελειώνει μὲ στενὴ πολυχρῶμη ζώνη πού μιμεῖται πολυχρωμῶς μαρμάρινους καταληπτῆρες καὶ κλείνει μὲ ἐξέχον λευκὸ γέιστο. Τὸ συνολικὸ ὕψος τῆς διακοσμημένης ἐπιφάνειας φθάνει τὰ 2 μ. Στὴν ἐξοδο τοῦ διαδρόμου πρὸς τὴ στοά ὑπῆρχε προφανῶς ἡ αὐλεῖος θύρα (εἰκ. 4).

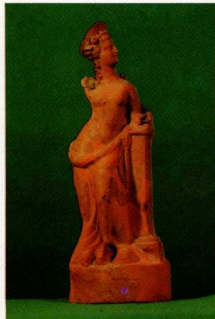
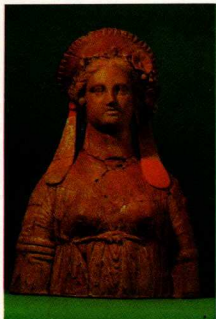
Ἡ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ἦταν εὐρύχωρη ἐμβαδὸ 100 μ², καὶ ἐπιστρωμένη μὲ τριμμένη πέτρα. Ἡ βσηθ τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς διακοσμητικῆς ἑλικας βρέθηκαν στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς αὐλῆς.

Πάνω στὸ λιθινὸ καλοδουλεμένο στυλοβάτη πατοῦσαν δεκατέσσερις ὀριζικὲς κολόνες, λιθινες, ἐπενδεδυμένες μὲ λεπτότατης ὕφης λευκὸ στοῦκο. Δὲν εἶναι βεβαιωμένοι ἀν μὲσα στὴν αὐλὴ ὑπῆρχαν δένδρα ἢ ἄνθη. Οἱ εὐρύχωρες στοές πού εἶχαν πλάτος 3 μ. ἦταν ἐπιστρωμένες μὲ ὄρθια βαλμένα θραύσματα κεραμιδιῶν. Στὶς ὀροσερὲς καὶ φωτεινὲς αὐτὲς στοές περνοῦσε τὴν ὥρα τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ φίλοι καὶ καλεσμένοι τοῦ σπιτιοῦ ἔκαναν τὸν περιπάτο τους.

Στὰ βόρεια τῆς στοᾶς μὲ προσανατολισμὸ πρὸς Ν ἄνοιγε εὐρύχωρη αἶθουσα, ἡ ἐξέδρα, διαστάσεων 7 x 7 μ. πού ἡ πρὸς τὴ στοά ὄψη τῆς ἦταν ἀνοικτὴ μὲ δύο ὀριζικὲς κολόνες. Ἡ διακόσμηση τῶν τοίχων τοῦ δωματίου μὲ πολυχρῶμα πλαστικὰ κονιάματα εἶναι μοναδική, καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τῆς εἶναι ὅτι δίνει τὸ ἀκριβὲς ὕψος τοῦ δωματίου, καὶ κατὰ συνέπεια τὸ ὕψος τῶν μεγάλων δωματίων τῶν σπιτιῶν τῆς ἀρχαιότητος, πού ἔφτανε τὰ 5μ.(εἰκ. 5). Ἡ διακοσμημένη κατὰ τὸ ἀπομνημόνιο στύλ ἐπιφάνεια χωρίζεται σὲ δύο ἰσομεγῆθη καθ' ὕψος ἀρχιτεκτονικὰ σύνολα. Τὸ κάτω τμήμα μὲ τὸν τοιχοβάτη, τοὺς ὀρθοστάτες, ὀρομικούς καὶ διὰτόνους, τοὺς καταληπτῆρες καὶ τοὺς μεγάλους δόμους πού ἀπολήγει σὲ ἐξέχον γέιστο, ἔχει χαρακτηριστὰ καθαρὰ δομικὸ, ἐνῶ τὸ πάνω τμήμα μιμεῖται δευτέρο ὄροφον μὲ ἀνοικτὴ ποσοστοιχία στὸ γαλάζιο οὐρανό.

Μεγάλῃ αἶθουσα συνδέεται μὲ τὸ χώρο αὐτό, ἡ διακόσμηση ὁμοῦς ἐδῶ εἶναι πολὺ πρὸ ἀπλῆ καὶ περιορίζεται σὲ μεγάλους λευκοὺς ὀρθοστάτες καὶ λευκοὺς καταληπτῆρες. Ἡ αἶθουσα αὐτὴ ἀποτελοῦσε προφανῶς τὸν ἀνδρῶνα τοῦ σπιτιοῦ, δηλαδὴ τὸν χώρο ὅπου οἱ οἰκοδεσπότης καὶ οἱ φίλοι τοῦ δειπνοῦσαν ἀναπαυτικὰ ἔσπλωνοι σὲ περτεχνα διακοσμημένες κλίνες πού ἦταν τοποθετημένες γύρω στὸ δωμάτιο, πάνω σὲ χαμηλὸ ἀναβαθμὸ. Ἀπὸ τέτοιες αἶθουσες, τοὺς ἀνδρῶνας, προέρχονται καὶ τὰ γνωστὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα τῆς Πέλλας, τὸ ψηφιδωτὸ τῶν Διονύσου, τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ λέοντα, τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ ἐλαφιοῦ καὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Ἐλένης(εἰκ. 6-8).

Στοὺς ὑπόλοιπους χώρους τοῦ σπιτιοῦ θὰ ἀναζητήσουμε τὰ ἐνδιαφέροντα ἢ διαιτητήρια, δηλαδὴ τὰ καθημερινὰ δωμάτια, τὸν θαλάμο, δηλ. τὴς κρεβατοκάμαρας, τὸ ὀπτιάνιο (κουζίνα), καὶ τοὺς χώρους ὑγιεινῆς. Στὰ νότια τοῦ σπιτιοῦ ὑπάρχει ἄλλο ἀνοικτὸ δωμάτιο μὲ μία μόνο κολόνα ἐπενδυμένη μὲ κόκκινο στοῦκο ἀνάμεσα σὲ δύο παραστάδες, ἐπιχρισμένες μὲ τὸ ἴδιο κόκκινο χρῶμα. Ὁ ἀνοικτὸς αὐτὸς χώρος ἦταν ἰδανικός γιὰ τὴ θερμὴν διαμονὴ τῶν κατοίκων. Στὸ δεύτερο ὄροφον, ὅπως τοὐλάχιστον ἀναφέρουν οἱ ἀττικοὶ συγγραφεῖς, σύμφωνα μὲ τὴ δομὴ τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς κοινωνίας ζοῦσαν οἱ γυναῖκες, τὰ παῖδια καὶ οἱ δοῦλοι. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οἱ γνώσεις μας γιὰ τὴ δομὴ τῆς κοινωνίας τῆς Πέλλας δὲν

2. Δειγμάτα κορροπλαστικής που βρέθηκαν στις άνασκαφές σπιτιών της Πέλλας.

είναι έπαρκείς, δέν μπορούμε νά ίσχυριστούμε ότι ό δεύτερος όροφος έκτελεισε και έδώ τήν ίδια λειτουργία όπως στην άθηναϊκή κοινωτία. Τά παραδείγματα συμμετοχής γυναικών στη δημόσια ζωή τών Μακεδόνων κάνουν μάλλον άβασίμη μιά τέτοια υπόθεση.

Έκτός από τά μεγάλα αυτά σπίτια που άνήκανε στους πλουσίους έχουμε και λίγα παραδείγματα σπιτιών, μικρότερων σε έμβασδόν και μέ άλλη διάρθρωση, πάντα όμως μέ τήν άνοικτη αύλη στό κέντρο. Ή αύλη αυτή χωρίς περιστύλιό βρίσκεται στα νότια του σπιτιού, στό βόρειο άκρο της δέ ύπάρχει πλατύς στεγασμένος διάδρομος που καταλαμβάνει όλόκληρο τό πλάτος του σπιτιού και χωρίζεται από τήν αύλη μέ δύο ή περισσότερες κολόνες ή πεσσούς. Πίσω από τό διάδρομο αυτό, που λέγεται παστάδα, βρίσκονται τά καθημερινά δωμάτια του σπιτιού. Οι άνδρώνες στα σπίτια αυτά βρίσκονται στα δεξιά ή άριστερά τής αύλης. Ή παστάδα που είναι και τό πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα τών σπιτιών αυτών δίνει τό όνομά της στόν τύπο του σπιτιού.

Τά σπίτια αυτά, τό έμβασδόν τών οποίων κυμαίνεται γύρω στό 400 μ², δέν είχαν τήν πολυτελή διακόσμηση τών σπιτιών μέ τά περιστύλια, γι' αυτό θεωρούμε ότι άνήκουν στη μεσοία τάξη. Ό τύπος τών σπιτιών αυτών είναι πολύ κοινός στα σπίτια της Όλύμπου πού, όπως είπαμε, χρονολογούνται στα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα. Ήπειδή τά σπίτια αυτά της Πέλλας χρονολογούνται άσφαλώς στόν 2ο

αι. π.Χ., φαίνεται πώς ό τύπος τους ήταν άγαπητός στη Μακεδονία και έπιβίωσε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του Μακεδονικού Κράτους.

Ή παστάδα μέ τόν προσανατολισμό της προς Ν, προστατευμένη από τούς άνέμους, δημιουργούσε θαύμασιο χώρο διαμονής γιά χειμώνα και καλοκαίρι. Ό Ξενοφών στα ΄Απομνημονεύματα (III, 8, 8-10) λέει «εν ταις πρόσ μεσημβριάν βλεπούσαις οικίαις του μέν χειμώνας ό ήλιος εις τάς παστάδας υπολάμπει, του δέ θέρους υπέρ ήμών αυτών και τών στεγών πορευόμενος οκίαν παρέχει».

Οι άνασκαφές που διεξάγονται έντατικά στην Πέλλα τά τελευταία χρόνια έλπίζουμε ότι θα συμπληρώσουν τίς γνώσεις μας όχι μόνο γύρω από τήν κατοικία, αλλά και ότι θα δώσουν μιά πληρέστερη εικόνα γιά τήν Πέλλα πού ως πρωτεύουσα τών Μακεδόνων διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο στόν ευρύτερο έλληνικό χώρο κατά τήν έλληνιστική περίοδο.

Βιβλιογραφία

1. ΜΑΚΑΡΟΝΑΣ, «Άνασκαφαί Πέλλης 1957-1960», Αδ 1960, τ. 16.
2. Δ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΥ, Πέλλα 1971
3. Excavations at Olynthus, part VIII, 1938 και part XII, 1946
4. Exploration archéologique de Délos, 1924
5. WIEGAND u. SCHRADER, Priene, 1904
6. BERTHA CARR RIDER, Ancient Greek Houses, 1964.

The Private House in Ancient Pella

A small town of ancient Macedonia, called Pella, was destined to become, around 400 B.C., the capital of Macedons, when king Archelaos decided to transfer his capital from the inland town of Aegae to the then coastal Pella (figs. 1,2).

Archaeological excavations of the last 25 years have started bringing Pella to light, the town that remained capital until the time of Perseus, the last Macedonian king. The town planning of Pella was the so-called "hippodameian", which prevailed in the 5th century B.C (figs. 3,4). Most of the excavated areas belong to housing districts. Given the recent interest of archaeologists in the study of the private house in antiquity, the discovery of houses in Pella excavations becomes even more important.

The private house in Pella repeats the typical plan and structure of an ancient house, the early examples of which derive from the minoan palace. The interior of the house is more or less richly decorated — in one room, coloured stucco (fig. 5) show a two level decoration. Low level: structural character decoration with tiles and marble imitation; high level: imitation of a colonnade, opening on a blue sky — while the exterior remains simple and plane, interrupted only by the entrance and by small openings for lighting. The Pella excavations reveal the form of the town and gives information about and the social life of its inhabitants and aspects of ancient macedonian civilization that had long remained absolutely unknown.